

Konginkankaan Liimattala, Pyyrinlahti

Rautalampi on vanha emäpitäjä, johon aikanaan kuului melkein ”puoli Suomea”. Lähes koko nykyisen Keski-Suomen käsittänyt suurpitäjä perustettiin v. 1561. Entisen emäpitäjän alueelta itsenäistyi ajan myötä 22 seurakuntaa ja peräti 27 nykyistä kuntaa.

Liimattalan kylä on ollut aikansa mahtikylä Keski-Suomessa. Ennen Konginkankaan kunnan perustamista Liimattala oli osa Saarijärveä, yksi Saarijärven isoista keskuksista. Silloin kylän nimi oli Pyyrinlahti ja se sisälsi myös nykyisen Riihilahden alueen.

Saarijärvi kuului Rautalammen hallintopitäjään vuodesta 1561. Kappeliksi se tuli vuonna 1628 ja itsenäistyi Palvasalmen seurakunnaksi vuonna 1639. Saarijärvi nimi on ollut käytössä vuodesta 1690. Saarijärvelle perustettiin kunnallishallinto vuonna 1866.

Konginkankaan kunta perustettiin vuonna 1895 yhdistämällä Saarijärveen kuulunut Pyyrinlahti, johon Riihilahti kuului sekä Viitasaareen kuuluneet Kömin ja Kalaniemen kylät. Räihä oli osa Kalaniemen kylää.

Konginkankaan ja Äänekosken kuntaliitos vuonna 1993

Liimattalan kylän eli Pyyrinlahden sukuja ja niiden vaikutusvaltaisia edustajia

Liimattalan talon ensimmäinen isäntä oli Pekka Liimatainen vuosina 1561-1600.

Lauri Laurinpoika Kautto tuli Hämeestä. Hän oli Pyyrinlahden Kauton isäntänä v. 1579-1586.

Lauri Liimatainen oli Laurilan isäntä 1587-1643.

Liimattalan talosta lohkotun Alatalon ensimmäinen isäntä oli Markku Pekanpoika Liimatainen 1627-1656.

Pyyrinlahti oli 1600-luvulla 4-taloinen kylä.

Pyyrinlahti oli 1600-luvulla koko vanhan Suur-Saarijärven rikkain kylä kun vertailukohteena pidetään maataloutta. Pyyrinlahden taloista oli kaksi hyvin toimeentulevaa (Liimattala ja Alatalo), kaksi toimeentulevaa (Kautto ja Laurila). Pyyrinlahden nopeaan vaurastumiseen oli yhtenä merkittävänä syynä edulliset luonnonolosuhteet, mutta jo 1600-luvun alkupuolelta lähtien oli vaikuttamassa toinen tekijä, joka ehkä luonnonolosuhteita selvemmin vaikutti kylän kehittymiseen. Pyyrinlahden miehet olivat aikanaan yhteiskunnallisesti poikkeuksellisen valistuneita miehiä. Valtiopäivämies Pekka Liimatainen toimi uutuuksien ja edistyksellisten aatteiden välittäjänä koko pohjoisen Keski-Suomen, mutta ennen kaikkea kotikylänsä Pyyrinlahden osalta. Pekka Liimatainen toimi myös nimismiehenä. Liimattalan isännät olivat myös Pekka Liimataisen jälkeen poikkeuksellisen sivistyneitä ja näin jatkoivat Pyyrinlahden kyläkunnan perinnettä Vanhan Saarijärven ja koko pohjoisen Keski-Suomen eräänä edistyksellisimpänä kylänä. Liimattalan isäntien panosta täydensivät hyvin Kauton isännät, jotka toimivat säännöllisesti 1680-luvulta lähtien aina 1780-luvulle asti Saarijärven nimismiehinä. Näiden talojen ansiosta oli Pyyrinlahden kylä 1600-luvun loppupuolella ja 1700-luvun alkupuolella koko pohjoisen Keski-Suomen merkittävä paikallishallinnon keskus.

Pyyrinlahden taloluku pysyi 1700-luvun lopulle ennallaan. Kaskitalous vaati runsaasti työvoimaa, mikä piti väen yksissä ja harvoissa taloissa. Nämä talot olivat usein väkilukunsa puolesta varsinaisia suurtalouksia. 1600-luvun katovuodet hidastivat osaltaan väkiluvun kehitystä. Vuoden 1601 kato aiheutti Pyyrinlahden Laurilan siirtymisen Petäjäniemestä Liimattalan talon naapuriin. Konginkankaan kaikkiaan kahdeksasta talosta säilyi autioitumatta näiden nälkävuosien yli vain Pyyrinlahden Liimattala ja Kautto.

30-vuotinen sota ja toistuvat hallat koettelivat koko Suomea 1630-luvun alusta lähtien. Vuoden 1633 kato oli tämän kauden pahin onnettomuus. Konginkankaan talo siirtyi 1630-luvun alussa Lii-

mattalan ja Alatalon yhteisomistukseen. Nämä 1630-1640-lukujen vaikeudet toivat selvästi esiin sen jo 1600-luvun alussa ilmenneen seikan, että Pyyrinlahden talot olivat vastustuskykyisiä erilaisille vaikeuksille. Pyyrinlahtelaisten talojen isäntäsuku ei vaihtunut tuona aikana.

Myös 1600-luvun lopun vaikeista kato- ja nälkävuosista talot näyttävät selvinneen melko hyvin. Suur-Saarijärvellä talojen isäntä vaihtui 37,5 %:ssa taloissa. Konginkankaalla ei vaihtunut isäntä yhdessäkään talossa. Konginkankaan talot selvisivät poikkeuksellisen hyvin suurien kuolonvuosien koettelemuksesta. Tätä kuvaa parantaa alueen pieni taloluku ja Pyyrinlahden talojen vaikutus, sillä Pyyrinlahti on katsottava poikkeuksellisen varakkaaksi tuon ajan keskisuomalaisem mittapuun mukaan tarkasteltuna.

Liimattalan talo, valtiopäiväedustus, nimismiehen toimi

Vuoden 1634 hallitusmuodon mukaan talonpoikaissäätöön valittiin vain yksi edustaja kustakin kihlakunnasta. Valitun edustajan tärkein tehtävä oli rahvaan valitusten toimittaminen kuninkaalle ja niihin annettujen vastausten tiedottaminen kihlakunnan talonpojille. Sääksmäen kihlakunta, johon Saarijärvi kuului, lähetti säännöllisesti talonpoikaisen edustajansa valtiopäiville vuodesta 1617 alkaen. Talonpoikaissäätö oli 1600-luvulla hallituksen holhouksessa. Kuninkaan voudit sekaantuivat vaaleihin ja sittemmin niiden valvonta siirtyi maaherroille. Tiedetään hallituksen kehoittaneen näitä "varovasti ja salaisuudessa" huolehtimaan siitä, että valittaisiin sellaisia talonpoikia, jotka vastustaisivat pahoja ehdotuksia". Vuoteen 1680 asti vaali oli ilmeisesti välillinen siten, että eri pitäjät lähettivät kihlakunnan vaalitulaisuuteen valitsijamiehiä. Kustaa II Adolfin aikana (1611-1632) hänen sihteerinsä johtivat talonpoikien päätöksentekoa.

Äänivalta ei ollut henkilökohtainen, vaan maahan liittyvä oikeus. Olihan luonnollista, että ne, joilla oli tottumusta julkisten asiain hoidossa ja jonkin verran laintuntemusta (lautamiehet), uskottiin tärkeä valtiopäivämiehen tehtävä. Muutamilta kievarinpitäjiltä evättiin pääsy valtiopäiville.

Vihdoin vuonna 1680 hallitus julisti, että talonpoikien oli saatava sovittaa vaali oman mielensä mukaan, mutta edelleenkin maaherrojen oli katsottava, että valitut olivat "hyviä ja taitavia".

Sääksmäen kihlakunnan valtiopäivämiesten joukossa oli kaksi talollista Pyyrinlahdelta, jotka saivat kunnian edustaa kihlakuntaansa valtiopäivillä. Pekka Markunpoika Liimatainen oli Liimattalan talon isäntä vuosina 1653-1687-. V. 1655 valtiopäiväedustuksesta käytiin ensimmäinen tiedossa oleva vaalitaistelu. Tapani Janhosen kilpailija oli Pekka Liimatainen, pitäjänsä rikkain karjatilallinen, myös kestikievarinpitäjä, sillä Pyyrinlahden kautta kulki päätie pohjoiseen Viitasaarelle. Pekkakin sai talonpojilta valtakirjan, jonka maaherra kuitenkin repi pieniksi palasiksi Tukholmassa. Ilmeisesti Liimatainen ajoi jotakin asiaa, jota Creutz ei voinut hyväksyä. Pekka Markunpoika valitti maaherran toiminnasta kuninkaalle saakka. Valitus oli kuitenkin turha ja niin jäi Pekka Liimatainen sillä kertaa pois valtiopäiviltä. Pekka Liimatainen ei tästä lannistunut vaan hänet valittiin uudemman kerran Sääksmäen kihlakunnan talonpoikien ainoaksi edustajaksi seuraaville "rauhan valtiopäiville" vuonna 1660, jolloin hän oli tietävästi läsnä Göteborgissa. Näin hän oli saanut hyvityksen viisi vuotta aikaisemmin kokemastaan kohtalosta.

Ruotsalaisella virkamiehistöllä eikä Ruotsin kuninkaillakaan ollut pienintäkään kiinnostusta eikä halua antaa alkuperäisen enemmistökansanosan kielelle edes tasavertaista asemaa oman kielensä rinnalle. Suomenkieliset talonpojat esittivät kyllä Ruotsin valtiopäivillä usein pyyntöjä tulkki- ja kääntämispalveluista sekä suomen kielen ottamisesta huomioon valtion virkoja täytettäessä. Käytännön merkitystä näillä pyynnöillä ei juuri ollut.

Pekka Markunpoika Liimatainen Pyyrinlahden Liimattalan talosta osasi kirjoittaa ja puhua ruotsia. Valtakunnan ja lakien kieli oli ruotsi, suomea käytettiin käytännön tarpeiden vaatiessa, mutta virallista asemaa sillä ei ollut. Hänen suvulleen valtiopäiväedustus tuli samalla merkitsemään yhteiskunnallista arvonnousua. Pekka Liimataisen valtiopäivätoiminnasta ei ole saatavissa tarkempia tietoja. Arvattavasti hän tavallisena talonpoikaisena valtiopäiväedustajana sulautui säätyynsä.

Valtiopäiviltä palattuaan 1662 Pekka Markunpoika Liimatainen valittiin Saarijärven-Viitasaaren

nimismiespiirin nimismieheksi. Hänen poikansa Hannu Pekanpoika aloitti kuuluisan laukaalaisen Limatiusten nimismiessuvun. Hän oli Laukaan nimismiehenä 1699-1736 ja myös poikansa Henrik vuosina 1736-1782. Pyyrinlahden hallinnollinen keskus vei nimismiehiä toisiin pitäjiin. Liimattala oli Pyyrinlahden vanhin talo, josta maakirjatiedot ovat vuodelta 1561.

Liimataiset olivat edelleen mahtisukua. Pekka Markunpoika Liimataisen poika Kalle Pekanpoika Liimatainen oli kirkonisäntä eli kirkkoväärtti. Kirkonisäntien tehtäviin kuului kirkkorakennusten kunto ja hoito sekä myöhemmin seurakunnan talous. Kirkonisännäksi valittiin joku varakas ja merkittävä talonpoika. Tehtävä oli arvostettu ja tärkein kirkon luottamustoimista. 1600-luvun kirkonisäntien nimiä ei tunneta, mutta mahdollisesti tehtävä on ollut Liimattalan isäntien hallussa, sillä rovastintarkastuksen aikana 1729 kirkkoväärttinä oli 1684 talon isännyyden valtiopäivämies Pekka Liimataiselta perinyt Kalle Pekanpoika Liimatainen. Kallen poika Hannu oli myös kirkonisäntä.

Valtiopäivämies oli myös Pekka Markunpoika Liimataisen pojanpoika Pekka Kallenpoika Liimatainen v. 1690. Hän piti nimensä Liimataisena. Liimataisten valtiopäivämiessuku edusti siten harvinaista poikkeusta, että kaksi saman suvun jäsentä pääsi valtiopäiville. Pekka Kallenpoika oli tullut Liimattalan isännäksi heti isonvihan jälkeen 1722. Viimeistään vapauden ajan alussa talo lunastettiin perintötaloksi ja se oli suuruudeltaan 1/2 manttaalin kokoinen. Liimattalan talo oli myös kestkiekvaritalo. Liimataiset pitäjässään olivat tulleet tunnetuiksi, koska osasivat ottaa asioista selvän ja ajoivat niitä tarmokkaasti. Kun valtiopäivämiehen tehtäviin kuului valitusten esittäminen, oli luonnollista, että tehtävään valittiin henkilö, jolla oli kokemusta asioiden hoidossa ja valitusten tekemisessä.

Pekka Kallenpoika Liimatainen oli Liimattalan isäntä ja kestkiekvarinpitäjä vuosina vuosina 1722-1739. Pekan puolison Elisabethin isä oli Viitasaaren kappalainen Israel Kunelius. Heidän poikansa Kalle opiskeli papiksi ja toimi Karl Limatius-nimisenä Laukaan kappalaisena ja pojanpoikansa Kaarle Fredrich Limatius toimi Laukaan nimismiehenä. Liimataisten tytär Katarina Pekantytär avioitui Saarijärven kappalaisen Arvid Wallgrenin kanssa ja heidän pojastaan Arvidista tulo Kuopion kirkkoherra ja rovasti.

Osasyynä nimismiehentoimen siirtymiseen Pyyrinlahteen lähes 150 vuoden ajaksi saattoi olla kylän keskeinen sijainti. Olihan Saarijärven Pyyrinlahti sopivasti kolmen pitäjän, Rautalammin, Viitasaaren ja Laukaan, rajalla, jonka kautta kulki yleinen maantie. Kylän sijainti Keiteleeseen rannalla oli myös merkityksellinen. Käräjäpaikkansa ansiosta Pyyrinlahti oli pitkän aikaa pohjoisen Keski-Suomen paikallishallinnon keskus.

Kihlakunnan tuomari seurueineen kiersi tuomiokunnassaan ja piti jokaisessa hallintopitäjässä käräjät. Päätösvaltaa käyttivät maata omistavat ja veroa maksavat talonpojat, paitsi oikeusasioissa pitäjittäin muodostettu 12-miehinen lautakunta. Paikallishallinnon tärkeämpiä kysymyksiä käsiteltiin ja ratkaistiin käräjillä. Valtaosa käräjillä käsiteltävistä jutuista oli luonteeltaan oikeudellisia kuten varsinaisten rikosasioiden lisäksi monenlaiset maanomistus-, raja-, rasitus- ja elinkeinonharjoituskysymysten ja -riitojen selvittelyminen. Erityisesti 1600-luvulla ja 1700-luvun alkupuolella käräjillä käsiteltiin myös hallinnollisia kysymyksiä, mm. palo-apuasioita, pitäjänkäsityöläisten ottamista ja sotilasasioita, joiden takia kruununvouti oli velvoitettu olemaan aina käräjillä läsnä. Käräjillä kruunun viranomaiset saivat tilaisuuden neuvotella paikallisten luottamusmiesten kanssa, kuulla käräjärahvaan mielipiteitä, antaa neuvoja ja käskyjä sekä ylipäätään ajaa ja valvoa kruunun etuja.

Nimismiehen toimi Liimattalasta Kauttoon

Pekka Markunpoika Liimataisen nimismieskauden päättymisestä ei ole tarkkaa tietoa. Saarijärven-Viitasaaren käräjäpiirin nimismiehen toimi siirtyi Liimattalan talon naapuriin, Kauttoon. Kauton

talon isäntien harteilla kärjäkunnan nimismiehen toimi pysyikin 1700-luvun loppuun saakka. Kauton isäntä, Matti Matinpoika Kautto, toimi vuosina 1680-1706 nimismiehenä. Myös hän oli talonpoikaista alkuperää, talonsa viides isäntä. Kauton talo oli perustettu uudistilana vuonna 1579 ja Matti Matinpoika oli nimismiehenä kuolemaansa saakka, sillä ainakin 1706 hän toimi vielä syyttäjänä kärjäillä.

Vanhimmat säilyneet kihlakunnan kärjäpöytäkirjat on tehty Saarijärven Pyyrinlahden kylässä nimismiehen talossa 24-25.2. 1699. Pöytäkirjan mukaan silloin pidettiin kihlakunnan talvikäräjät Pyyrinlahden nimismiehenkartanossa.

Sääksmäen kihlakunnan kärjäpöytäkirjat, jotka on tehty Saarijärvellä Pyyrinlahden nimismiehen talossa; Armon vuonna 1699 21, 22 ja 23 kesäkuuta pidettiin varsinaiset kihlakunnan kesäkäräjät yhteisen rahvaan ja talollisten kanssa Viitasaaren ja Saarijärven pitäjien Pyyrinlahden nimismiehenkartanossa. Läsnä olivat kruunun nimismiehen poissaollessa hänen veronkantokirjurinsa Jören Stäckman ja nämä valantehneet paikalliset miehet, jotka istuivat lautakunnassa.

Samoin armon vuonna 1706, 8,9 ja 10 helmikuuta, läsnä oli kruununvoudin puolesta nimismies, hyväymmärryksinen Matti Kautto ja nämä rehelliset ja paikalliset miehet tavallisesta lautakunnasta, mm Matti Klemetinpoika Räihästä ja Matti Tuomaanpoika Konginkankaan talosta.

19-22.9.1706 läsnä mainitaan kruununvoudin puolesta veronkantokirjuri, korkeasti kunnioitettu Elias Bergstadius, nimismies Matti Kautto ja lautamiehinä mm. kestikievarinpitäjä Kalle Pekanpoika Liimatainen sekä talollinen Matti Kempainen Konginkankaalta. Elias Bergstadiusen lankoja olivat Gabriel Cunelius ja kappalainen Henric Cunelius, heidätkin mainitaan. Eräänä rangausmuotona oli kujanjuoksu, jos tuomittu ei pystynyt maksamaan sakkoja, mm. Maria Tuomaantytär tuomittiin kärjäillä kujanjuoksuun saatuaan aviottoman lapsen.

19-21.12. 1733 mainitaan läsnä oleviksi mm nimismies, hyvin kunnioitettu Lauri Erkinpoika Kautto, lautamiehenä Heikki Antinpoika Liimatainen Laurilasta sekä Pekka Kallenpoika Liimatainen, kestikievarinpitäjä Liimattalan talosta.

Piispankärjäjäkin pidettiin siellä kun vanha piispa ei halunnut vaivautua matkustamaan Viitasaarelle asti.

Nimismies Matti Kauton poika Juho Kautto lähti isännöimään Mämmenniemen taloa. Hän meni nimesiin Anna Margareta Morasin, kanssa. Hän oli Jöran Bertilsson Morasin ja Elisabeth Segerin tytär. Vanhempien suvut olivat hämäläisiä sotilassukuja. Jöran Bertilsson Moras mainitaan eräässä Pyyrinlahden kärjäpöytäkirjassa; kuten luutnantti, jalo ja miehekäs Jurgen Moraas, tiesi ja vahvisti. Jöran (Jurgen) ja Elisabeth Moras asuivat Saarijärven Tarvaalassa, joka oli Rautalammin komppanian luutnantin virkatalo vv.1698-1702.

Erkki Kautto, Matti Kauton poika, toimi nimismiehenä Viitasaaren-Saarijärven kärjäpiirissä isänsä toimikauden jälkeen. Valtiopäivämies Pekka Markunpoika Liimataisen tytär Kerttu avioitui Erkki Kauton kanssa. Näin yhtyi kaksi nimismiessukua. Pyyrinlahti oli siihen aikaan edelleen 4-taloinen kylä. Kauton talon isäntien harteilla kärjäkunnan nimismiehen toimi pysyi 1780-luvun lopulle saakka. Erkki Kauton poika Lauri Kautto, Cauton, toimi Viitasaaren- Saarijärven kärjäpiirin nimismiehenä ja Kauton isäntänä vuosina 1732-1758. Hän avioitui Ester Christoherintytär Palkénin kanssa. Heidän tytär Catharina Cauton, Kautto, meni naimisiin Elias Woivaleniuksen kanssa ja poika Eric Cauton meni naimisiin Jämsän nimismiehen Adam Kijhlin tyttären Marian kanssa ja seurasi appeaan Jämsän nimismiehenä.

Vähin erin osa kihlakunnan voudin tehtävistä siirtyi nimismiehille. Vuodesta 1660 lähtien nimismies toimi yhä useammin ja lopulta lähes yksinomaan käräjien yleisenä syyttäjänä sekä yksinkin toimeenpani niiden päätöksiä.

1700-luvun lopulla toimi edellytti ruotsinkielen taitoa. Nimismiehen sosiaalinen tausta muuttuikin lähes täydellisesti säätyläisvoittoiseksi. Verovapauksia nauttivista nimismiehistä oli tullut palkattuja kruunun virkamiehiä.

Elias Gabrielinpoika Woivalenius toimi Viitasaari-Saarijärvi käräjäpiirin nimismiehenä vuosina 1756-72. Hän oli ensimmäinen kirjanoppinut nimismies. Nimismiehen toimen hoitaminen edellytti kirjoitustaitoa, minkä lisäksi oli eduksi, että osasi maan virkakieltä ruotsia. Hänen appensa, nimismies Lauri Kautto taisi tuskin ruotsin kieltä, vaikka äitinsä Kerttu olikin kuulua Liimataisen/Limatiusen valtiopäivämiessukua. Eliaksen isä Gabriel Woivalenius oli Nummen nimismies ja kruunuvouti, Eliaksen setä Johan Woivalenius oli tuomari Sääksmäen kihlakunnassa, siinä johon Saarijärvi kuului. Eliaksen isoisä Elias Ericuksenpoika Woivalenius oli Sääksmäen kirkkoherra, lääninrovasti, rusthollari, maisteri 1685 ja Turun koulun konrehtori 1686, vastaväittäjä v. 1691 pappein kokouksessa ja vuoden 1701 pappeinkokouksen esimies.

Elias ja Catharina Woivaleniuksen poika Anders Johan oli tuomari ja laamanni. Tytär Magdalena Woivalenius meni naimisiin Jacob Ticcanderin kanssa. Jacobin isä oli Sysmän kappalainen Tobias Tavast Ticcander.

Elias Woivalenius valitti v. 1776 käräjillä, että räätälit osaavat tehdä vain talonpoikaispukuja - säätyhenkilöt joutuivat turvautumaan räätälinoppilas Tuomas Ahlgreniin.

Jacob Ticcander oli Kauton isäntä vuosina 1782-95 ja 1801-1819. Hän oli nimismies ja siltavouti sekä huolehti postinkuljetuksesta. Saarijärven nimismiehen virka siirtyi 1780-luvulla Kantalan taloon, mutta Jacob Ticcander jatkoi sen jälkeen Viitasaaren nimismiehenä. Jacob Ticcanderin poika Tobias Ticcander oli Kymen kihlakunnan tuomiotuomari vuonna 1818, Turun hovioikeuden auskultantti ja Vaasan varalääninsihteeri (-kamreeri) Viipurissa.

Saarijärven nimismiespiirin seuraava nimismies oli Anders Boman, Vaasasta kotoisin. Nimismiehen toimi siirtyi Pyyrinlahdelta Saarijärven Kantalaan.

Viitasaari erotettiin Saarijärven nimismiespiiristä vuonna 1782, jolloin Viitasaaren ensimmäiseksi nimismieheksi valittiin Jacob Ticcander. Hänen jälkeensä Carl Henric Limatius toimi nimismiehenä

Pyrinlahden kestikievarit ja postitalot

Helsingin maapäivät eli säätykokous pidettiin tammikuussa vuonna 1616. Tämän lisäksi kokouksessa hyväksyttiin uusi kyyditsemisasetus eli määriteltiin ns. hollikyyti. 1690-luvulla kyytilaitos saavutti varsinaisen hollikyydin muodon: kyydityselvöllisestä talosta oli talon koon mukaan miehen tai useammankin sekä ajoneuvojen oltava kerrallaan 3-4 päivää "hollilla". Tämä merkitsi sekä miesten että hevosten poissaoloa talon töistä. "Hollilla olo" ei kuitenkaan ollut pelkästään kielteinen asia: toisilta hollimiehiltä ja matkustavaisilta kuultiin tietoja ja uutisia oman elinpiirin ulkopuolelta. 1800-luvun lopulle saakka kyytilaitos säilytti vanhat muotonsa. Kestikievariain tasoa oli kohennettu ja yhtenäistetty niin, että säätyläistenkin sopi yhä enemmän turvautua niihin yksityismajoituksen sijasta. Vuodesta 1883 lähtien tuli mahdolliseksi kunnan päättää hollikyydistä luopumisesta. Kyydityspalvelut vuokrattiin huutokaupalla vähiten pyytävän hoidettavaksi viiden vuoden jaksoina. Näin hollikyydin aikakausi vähitellen 1900-luvulle tultaessa päättyi.

1600-luvulla nimismiestalojen lisäksi alettiin perustaa kestikievereita. Saarijärvi tuli kestikievari-toiminnan piiriin vuonna 1664. Tällöin Rautalammin kestikievaritalojen joukossa oli Pyyrinlahden Liimattala, Jyväskylästä Pihtiputaalle vievän tien varrella. Kestikievari oli maaseudulla talo jossa hevosilla matkustavat saattoivat yöpyä. Kestikievereita tuli olla tienvarsilla kahden peninkulman noin 20 km välein ja ne muodostivat verkoston. Ensimmäisiä kestikievereita ylläpitivät pappilat, myöhemmin niistä vastasivat vauraat talonpojat, jotka saattoivat toimia myös nimismiehinä. Kestikievarin isäntä oli vapautettu sotaväkipalveluksesta. Kestikievereissa pidettiin jatkuvaa tulta hellassa, jotta nälkäisille kievariin saapuneille matkustajille saataisiin mahdollisimman nopeasti syötävää. Kestikievereissa oli tarjolla alkoholijuomia ja niitä valmistettiin myös itse. Talvisin kestikievariain käyttämät tiet merkittiin havuilla.

Liimattalan talossa toimi kestikievari 1700-luvulla. Johan Kunelius isännöi Alatalon Penttilässä vuosina 1813-1842 pitäen myös kestikievaria. Hänen poika Johan Kunelius oli myös Penttilän isäntä ja kestikievarin pitäjä. Kirkonkirjan lehdillä Johan toimi kylän vanhimmaisena. Laurilan talo oli kestikievari 1860-luvulla. 1864 Laurilalla oli veneellä suoritettavia osuuksia. Vuonna 1636 julkaistiin ensimmäinen postijärjestys. Suomeen postilaitos ulotettiin 1638. Jokaiseen postilinjojen varrella olevaan kaupunkiin perustettiin postikonttori. Postinkulun hoitivat täysin oma-peräistä ratkaisua noudattaen talonpojat, jotka saivat vastapalvelukseksi vapauden monista rasituksesta, mm. sotamiehenotosta. Teiden varsille järjestettiin erityisiä postitalonpoikia, joiden tehtäväksi tuli postinkuljetus seuraavalle postitalonpojalle. Postitalot olivat kahden tai kolmen peninkulman päässä toisistaan. Saarijärvellä Liimattalan talo oli vuonna 1687 myös postitalo, ollen vielä 1700-luvulla

Paikallishallinto

1600-luvun alussa valta siirtyi kruunulle, jolloin Ruotsin kuninkaat loivat keskitetysti hallitun valtion. Keskusvirastot, lääninhallinto ja hovioikeudet syntyivät ja paikallishallinnolliset elimet menettivät valtansa kuningasta edustaville viranomaisille. Kirkkopitäjien rinnalle luotiin hallintopitäjiä, joista muodostui kihlakuntia. Kihlakunnan johtoon kuningas nimitti yleensä aatelisten kihlakunnan tuomarin.

Maallinen hallinto antoi väestölle kuninkaantuomioita ja keräsi veroja ja teetti päivätöitä. Verojen perintä ja muut tehtävät aiheuttivat hallintoalueen jaon pienempiin yksikköihin. Näihin oli oltava myös tarpeelliset virkamiehet. Jokainen hallintopitäjä jakautui neljään neljänneksuntaan ja nämä edelleen pienempiin kymmeneskuntiin. Hallintovirkamiehiä olivat voudit, kirjurit, nimismiehet, neljännesmiehet eli verokuntamiehet, kymmenesmiehet eli lukumiehet, siltavoudit, viestinkiidättäjät (= viestiratsastajat), jahtivoudit (= petovoudit), vanginkuljettajat, kestitalonpojat jne.

Saarijärven pitäjässä oli siltavoutina vuonna 1736 Matti Ikäheimonen, nimismiehen asuinkylässä Pyyrinlahdella, Kautossa. Saarijärvellä nimismies hoiti ilmeisesti myös jahtivoudin tehtäviä. V.1707 oli valittu Saarijärvelle jahtivouti, mutta myöhemmin sellaisesta ei ole tietoa.

Vuoden 1640 kihlakuntajaon jälkeen Rautalampi liitettiin Sääksmäen yliseen kihlakuntaan. Kihlakunnan yläpuolella hallintokoneistossa oli 1600-luvun alkuun saakka linnalääni, siten Saarijärven seutu kuului Hämeen linnalääniin. Vuoden 1634 hallitusmuodon mukaan perustettiin lääninhallitusten ja maaherrojen johtamat läänit. Saarijärvi tuli kuulumaan aina vuoteen 1775 saakka Uudenmaan ja Hämeen lääniin sen eräänä pohjoisimpana alueena.

1570-luvulta alkaen nimismiespitäjän aluetta määrättäessä verotusseikoilla oli pääpaino. Rautalamin hallintopitäjässä oli kaksi nimismiestä, toinen Hauhon, toinen Sääksmäen uudistaloja varten. Asutuksen vakiinnuttua tointa hoiti yleensä yksi henkilö, joko rautalampilainen tai laukaalainen. Vuonna 1662 Rautalampi jaettiin kahteen käräjäpiiriin, joissa kummassakin toimi omat nimismiehensä. Käräjäpiirijako merkitsi sitä, että saarijärveläisiäkin valittiin nyt tärkeään nimismiehen luottamustoimeen. Vuoden 1662 Saarijärven-Viitasaaren nimismiespiirin käräjiä pidettiin Pyyrinlahden käräjäpaikalla.

Pitäjänhallinnon keskeisimpiä luottamus- ja virkamiehiä olivat nimismiehet. Nimismiehen tehtäviin kuului myös hollikyydytyksen ja kestityksen järjestäminen, mutta aikaa myöten hän joutui yhä enenevässä määrin osallistumaan myös veronkantoon. Hollikyyti tarkoitti historiallista henkilöiden, aluksi etenkin virkamiesten kuljetuspalvelua, kyytilaitosta. Käräjien järjestäminen oli nimismiehen vastuulla, ja tavallisesti käräjät pidettiin hänen talossaan. Nimismies vastasi myös rikollisten kuljetamisesta. Nimismiehen talon tuli sijaita silloisen päälivestien varrella. Saarijärvellä nimismiehet olivat 1600-luvulla talonpoikia, joskin pitäjänsä varakkaimpia ja kyvykkäimpiä.

Toinen paikallishallinnon elin, pitäjänkokous oli käräjiä paljon epämääräisempi ja heikommin tun-

nettu organisaatio. Pitäjän talolliset kokoontuivat käräjien väliaikoina melko säännöllisesti veronkantotilaisuuksiin, joissa kruununvouti edusti esivaltaa ja joissa käsiteltiin myös muita paikallishallinnon asioita. Toisinaan niistä neuvoteltiin kirkonkokouksissa, jolloin pääpaino oli seurakunnallisissa asioissa. Tärkeiden ja kiireellisten asioiden hoitamiseksi voitiin pitäjänkokous kutsua koolle milloin tahansa. Tällöin kokouksen aiheena saattoi olla pitäjän edustajan nimeäminen valtiopäivämiehen vaaliin tai kun haluttiin lähettää pitäjän edustaja tekemään anomus hallitukselle tai jollekin muulle korkealle viranomaiselle.

Pitäjäkokouksille jäi kurinpidollisia ja köyhäinhoitoon liittyviä tehtäviä. Pitäjänkokous jakoi tiloille maattomia köyhiä, joista se maksoi ylläpitorahaa. Pitäjänkokousten valtaa lähdettiin vahvistamaan 1750-luvulla, jolloin pitäjiin perustettiin valtion viljamakasiineja. Paikallishallinnon tärkein tehtävä oli kuitenkin köyhäinhoidosta, kansanopetuksesta ja terveydenhoidosta huolehtiminen. Ja tämä käytäntö jatkui 1800-luvulle asti.

Kihlakunnan käräjät olivat alin oikeusaste, josta tyytymätön saattoi vedota laamanninoikeuteen. Laamanninoikeuden muodostivat laamanni ja lautakunta. Saarijärvi kuului Etelä-Suomen laamannioikeuteen. Antti Laurinpoika Liimatainen, Laurilan isäntä, oli lautamiehenä laamannioikeudessa vuosina 1685-1698. Oli arvokkaampaa olla "laamannin" lautamies kuin tavallinen lautamies. Pekka Markunpoika Liimatainen Liimattalan talosta oli vuonna 1686 lautamiehenä. Laamannioikeudet kokoontuessaan hallintopitäjässä olivat paikallisille asukkaille suhteellisen läheisiä, etenkin kun 1600-luvun lopulla istuttiin erityisiä Viitasaaren ja Saarijärven laamanninkäräjiä. Laamannioikeuden yläpuolisena oikeusasteena oli Turun hovioikeus, joiden päätöksistä oli mahdollisuus valittaa kuninkaalliselle majesteetille.

Konginkankaan-Sumiaisten nimismiespiiri

Konginkangas erotettiin yhdessä Sumiaisten kanssa omaksi nimismiespiirikseen 1891, lakkautettiin 1954, jolloin Konginkangas siirrettiin Äänekosken nimismiespiiriin.

Nimismiehet;

Liljenstrandt Arvo 1890-

Kuula Henric 1898-

Havas Tyko 1914-

Lahdenperä Yrjö 1918-

Simola Pauli 1928-

Kiljunen Antti 1931-

Soivio Väinö 1946-

Aarne Erkki 1952-(1954)

Helena Simonaho

Lähteet;

Konginkankaan kirja

Vanhan Saarijärven historia

Keski-Suomen historia

Rautalammin historia

Rautalammin kirja

internet

maakunta-arkisto

sukututkimukset

